

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

II.501.1.2018II.501.1.2018.VV

Pan

Zbigniew Ziobro

Minister Sprawiedliwości -

Prokurator Generalny

Przedmiotem mojego zainteresowania, w związku z wpływającymi do mojego Biura wnioskami, pozostaje problematyka odpowiedzialności karnej za brak zawiadomienia o popełnieniu niektórych przestępstw określonej w art. 240 Kodeksu karnego.

Analiza tego unormowania nasuwa istotne wątpliwości co do zasadności jego dalszego obowiązywania w obecnym kształcie normatywnym. Szczególną uwagę zwraca wysokość sankcji grożącej za zaniechanie obowiązku zawiadomienia oraz częściowa niekonsekwencja w zakresie katalogu czynów zabronionych, w przypadku których istnieje obowiązek niezwłocznego zawiadomienia organów ścigania pod rygorem odpowiedzialności karnej.

Zasadnicze wątpliwości budzi sankcja przewidująca w tym przypadku karę pozbawienia wolności do lat 3, bez możliwości orzeczenia kar wolnościowych. Zagrożenie ustawowe za przestępstwo z art. 240 Kodeksu karnego zdaje się stanowić zbyt surową reakcję karną na zachowanie osoby, której cały związek z przestępstwem objętym obowiązkiem zawiadomienia sprowadza się do *posiadania wiarygodnej wiadomości* o nim oraz braku *zawiadomienia niezwłocznie* organu powołanego do ścigania przestępstw.

W tym kontekście trzeba wskazać, że w polskim systemie prawnym zarówno osoba fałszywie zawiadamiająca o przestępstwie, jak i fałszywie oskarżająca inną osobę, podlega łagodniejszej karze: grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2, pomimo że zachowania polegające na fałszywym oskarżaniu lub zawiadomieniu o popełnieniu przestępstwa są bardziej karygodne niż brak takiego zawiadomienia.

Katalog czynów zabronionych, o popełnieniu których należy powiadomić organy ścigania pod groźbą kary, jest wyliczony enumeratywnie. Obejmuje art. 118, art. 118a, art. 120-124, art. 127, art. 128, art. 130, art. 134, art. 140, art. 148, art. 156, art. 163, art. 166, art. 189, art. 197 § 3 lub 4, art. 198, art. 200, art. 252 k.k., a także przestępstwa o charakterze terrorystycznym, o którym mowa w art. 115 § 20 k.k.

Spośród przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu ustawodawca w art. 240 k.k. wymienił art. 148 k.k. (zabójstwo) oraz art. 156 k.k. (spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu), łącznie z nieumyślnym spowodowaniem ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 § 2 k.k.). Pominięto natomiast inne czyny skutkujące utratą życia, jak dzieciobójstwo (art. 149 k.k.), czy też eutanazję (art. 150 k.k.). Ze względu na płynność granic decydujących o kwalifikacji prawnej ww. czynów, nałożenie obowiązku zawiadomienia na osobę posiadającą informacje o zabójstwie, a zdjęcie obowiązku z osoby posiadającej informację np. o dzieciobójstwie, wydaje się nieuzasadnione. Oznaczałoby bowiem nałożenie na jednostkę obowiązku dokonywania swoistej wstępnej kwalifikacji prawnej zachowania sprawcy, po której dopiero możliwe byłoby dokonanie oceny co do istnienia bądź braku obowiązku zawiadomienia organów ścigania w stosunku do określonego przestępstwa.

W dalszej kolejności pragnę zwrócić uwagę na pominięcie w art. 240 k.k. przestępstwa z art. 154 k.k., polegającego na spowodowaniu śmierci kobiety ciężarnej w wyniku przestępstwa przerwania ciąży (§ 1), także bez jej zgody (§ 2), gdy ciążę usunięto przemocą, a ciężarna kobieta, w wyniku tego czynu, zmarła. Osoba, która poweźmie wiarygodną informację o takim zdarzeniu i nie poinformuje o tym organów ścigania, w świetle art. 240 k.k. nie popełnia przestępstwa. Niekarany pozostaje także brak zawiadomienia o nieumyślnym spowodowaniu śmierci (art. 155 k.k.). Skoro system polskiego prawa nie przewiduje kryminalizacji niezgłoszenia wyżej wymienionych przestępstw, powstaje pytanie o zasadność utrzymania obowiązku zgłoszenia nieumyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 § 2 k.k.). Osobny problem stanowi dysproporcja ustawowych zagrożeń w powyższym zakresie. Osoba popełniająca przestępstwo polegające na nieumyślnym spowodowaniu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu jest zagrożona karą pozbawienia wolności do lat 3. Identyczną karą grozi temu, kto nie poinformuje organów ścigania o ww. przestępstwie.

Niekonsekwencje na gruncie art. 240 k.k. ujawniają się także w stosunku do przestępstw z rozdz. XXV (przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności). Osoba, która posiada informacje o prezentacji małoletniemu poniżej lat 15 treści pornograficznych (art. 200 § 3 k.k.) i nie zawiadamia organów ścigania, popełnia przestępstwo. Nie popełnia przestępstwa ten, kto pozostaje bierny wobec informacji o procederze produkcji pornografii z udziałem małoletnich (art. 202 § 3 k.k.), stręczycielstwa bądź sutenerstwa małoletnich (art. 204 § 3 k.k.).

Brak konieczności zawiadomienia zachodzi także przy przestępstwie zgwałcenia w typie podstawowym (art. 197 § 1 k.k.). Obowiązek ten w przypadku zgwałcenia istnieje jedynie w stosunku do typów kwalifikowanych (art. 197 § 3 i 4 k.k.). Tymczasem w katalogu z art. 240 k.k. znalazło się przestępstwo polegające na prezentowaniu treści pornograficznych małoletniemu poniżej lat 15 (art. 200 § 3 k.k.). Na uwagę zasługuje fakt, że przestępstwo prezentacji małoletniemu pornografii jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3. Identyczna kara przewidziana jest za zachowania polegające na braku zawiadomienia o ww. przestępstwie. Niezróżnicowanie reakcji prawnokarnej pomiędzy osobą prezentującą treści pornograficzne małoletniemu, a osobą, która dowiedziawszy się o przestępstwie z dowolnego źródła – choćby od samego małoletniego, po wielu latach, w tym po osiągnięciu przez pokrzywdzonego pełnoletniości – nie informuje organów ścigania, wydaje się wysoce nieuzasadnione.

Kolejną kwestią, na którą pragnę zwrócić uwagę, to zagrożenia, jakie niesie ze sobą art. 240 k.k. w zakresie tajemnic zawodowych. Dalsze rozszerzanie zakresu dyspozycji przedmiotowego przepisu o kolejne przestępstwa ma daleko idące konsekwencje dla tajemnic zawodowych. Obowiązek zawiadomienia uchyla bowiem tajemnicę lekarską, dziennikarską, psychologiczną, adwokacką, notarialną i inne. Należy rozważyć, że na gruncie obecnych przepisów psychiatra lub psycholog, który otrzyma od swojego pacjenta wiarygodną informację, że pacjent mógł być (w dowolnym momencie swojego życia) ofiarą przestępstwa wymienionego w art. 240 k.k., musi niezwłocznie poinformować o tym organy ścigania, w przeciwnym razie sam popełni przestępstwo ścigane z urzędu. Takie unormowanie zdaje się podważać rolę społeczną osób, którym tajemnica zawodowa jest niezbędna dla prawidłowego wykonywania zawodów zaufania publicznego. Zaniechanie obowiązku z art. 240 k.k. dopuszczalne jest jedynie na podstawie art. 178 k.p.k., gdy

duchowny dowiaduje się o przestępstwie podczas spowiedzi lub obrońca w ramach tajemnicy obrończej.

Podsumowując, analiza obowiązującego zakresu norm wynikających z art. 240 k.k. wskazuje na konieczność dokonania stosownych zmian legislacyjnych, mających na celu usunięcie mankamentów ujawniających się w świetle obecnego brzmienia przepisu.

W pierwszej kolejności zasadne wydaje się rozważenie uzupełnienia katalogu sankcji za przestępstwo zaniechania zawiadomienia o kary wolnościowe, obok obecnie obowiązującego zagrożenia w postaci kary pozbawienia wolności.

Ponadto pożądane wydaje się ustanowienie wspólnego kryterium kryminalizacji, bazującego na spójnych założeniach aksjologicznych, co pozwoliłoby na osiągnięcie ujednolicenia katalogu zawartego w art. 240 k.k. Dotychczasowe kolejne nowelizacje tego przepisu, przeprowadzane często w sposób chaotyczny prowadziły do dodawania kolejnych przepisów do zakresu przedmiotowego art. 240 k.k., w efekcie czego analizowany przepis rodzi liczne paradoksy.

Wreszcie, zasadne wydaje się wyłączenie tajemnic zawodowych z zakresu omawianego przepisu, przy zachowaniu możliwości uchylenia tajemnicy zawodowej jedynie przez sąd w trakcie postępowania karnego (art. 180 k.p.k.). Obecny kształt Kodeksu karnego stawia osoby wykonujące zawody zaufania publicznego w sytuacji mogącej realnie utrudnić im prawidłowe wykonywanie obowiązków. Z jednej strony wprowadza bowiem obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej (art. 266 k.k.), z drugiej zaś kryminalizuje brak zawiadomienia o popełnieniu określonych przestępstw. Tam, gdzie tajemnica zawodowa zostaje wyłączona przez art. 240 k.k., osoby te automatycznie podlegają reżimowi odpowiedzialności za brak zawiadomienia zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 3.

Mając zatem na względzie przedłożone racje, uprzejmie proszę Pana Ministra o rozważenie zasadności zainicjowania odpowiednich zmian legislacyjnych w tym zakresie i poinformowanie mnie o zajęтым stanowisku w tej materii.